

УДК 657

Дубініна М.В.доктор економічних наук,
доцент кафедри обліку й аудиту
Миколаївського національного аграрного університету**Багірина М.О.**магістр обліково-фінансового факультету
Миколаївського національного аграрного університету

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ ОСНОВИ ПРОВЕДЕННЯ ІНВЕНТАРИЗАЦІЇ В АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Стаття присвячена порівняльному аналізу термінологічних особливостей трактування поняття «інвентаризація» науковцями. Розглянуто основні аспекти проведення інвентаризації аграрних підприємств. У результаті проведеного дослідження визначено головні етапи проведення інвентаризації у аграрних підприємствах та їх головні особливості.

Ключові слова: бланки суворого обліку, інвентаризація, інвентаризаційна комісія, товарно-матеріальні цінності, малоцінні швидкозношувані предмети, розрахунки.

Дубинина М.В., Багірина М.О. ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ ПРОВЕДЕНИЯ ИНВЕНТАРИЗАЦИИ В АГРАРНЫХ ПРЕДПРИЯТИЯХ

Статья посвящена сравнительному анализу терминологических особенностей трактовки понятия «инвентаризация» учеными. Рассмотрены основные аспекты проведения инвентаризации аграрных предприятий. В результате проведенного исследования определены главные этапы проведения инвентаризации в аграрных предприятиях и их главные особенности.

Ключевые слова: бланки строгого учета, инвентаризация, инвентаризационная комиссия, товарно-материальные ценности, малоценные быстроизнашивающиеся предметы, расчеты.

Dubinina M.V., Bagrina M.O. THE INSTITUTIONAL FOUNDATIONS OF INVENTORYING IN AGRICULTURAL ENTERPRISES

The article deals with the comparative analysis of terminological peculiarities interpretations of the concept of «inventorying» by scientists. Reviewed basic aspects of inventorying of agricultural enterprises. The study identified the major stages of the inventorying in the agricultural enterprises and their key features.

Keywords: forms of strict accounting, inventorying, commission of inventorying, commodity-material assets, low-value consumable items, calculations.

Постановка проблеми. Забезпечення достовірності даних бухгалтерського обліку та їх відбиття у фінансовій звітності аграрних підприємств можливо лише за рахунок систематичного контролю облікових процесів. Основним інструментом здійснення такого контролю є інвентаризація. На сьогодні залишаються не визначеними питання щодо безпосереднього застосування та проведення інвентаризації у аграрних підприємствах і такими, що потребують подальших досліджень.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вивченням даної теми займалися такі вітчизняні науковці, як А. Бадюк, Ф. Бутинець, Л. Гуйда, Н. Дорош та ін. Але низка питань, пов'язаних із проблематичністю проведення інвентаризації, потребує подальшого розгляду та деталізації.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження особливостей проведення інвентаризації у аграрних підприємствах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інвентаризація передбачає здійснення перевірки і документального підтвердження наявності та стану, оцінки активів та зобов'язань аграрних підприємств.

Відповідно до Інструкції по інвентаризації основних засобів, нематеріальних активів, товарно-матеріальних цінностей, грошових коштів і документів та розрахунків, затвердженої наказом Міністерства фінансів України від 11 серпня 1994 р. № 69, здійснюється інвентаризація на підприємствах, установах чи організаціях [1].

За своєю сутністю інвентаризації притаманний комплекс наступних господарсько-правових ознак, які у сукупності становлять зміст інвентаризації, наведених на рисунку 1.

У своїх наукових дослідженнях С. Бардаш зазначає, що при невчасній та недоброякісній перевірці інвентаризація здійснюється недоброякісно, тому невчасно виявляються нестачі та факти розкрадань, інформація фінансової звітності є недостовірною [3, с. 302].

Є. Калюга вказує, що за допомогою інвентаризації виявляється до 90% усіх нестач і розкрадань. Інвентаризацію станом на 30 грудня проводять не більш як 30% підприємств [4, с. 288].

А. Бадюк визначає інвентаризацію як метод інспектування наявних засобів виробництва, що здійснюється як

Рис. 1. Сутність і зміст інвентаризації [2, с. 280]

огляд і підрахунок інспектором або працівниками під його контролем [5, с. 22-29].

Об'єктом інвентаризації є сукупність однорідних елементів об'єкта майна та зобов'язань підприємства за своїм призначенням та економічним змістом, що наведено на рисунку 2.

Суб'єктами інвентаризації є носії прав та обов'язків, що представлені державними інститутами, структурами та підрозділами, що відповідно до законодавства мають право контролювати діяльність, а також власники та працівники підприємства [6, с. 590].

Ф.Ф. Бутинець під інвентаризацією має на увазі перевірку та оцінку фактичної наявності об'єкта контролю, яка здійснюється шляхом спостереження, вимірювання, реєстрації з подальшим порівнянням отриманих даних з обліковими показниками.

Рис. 2. Об'єкти інвентаризації у системі бухгалтерського обліку

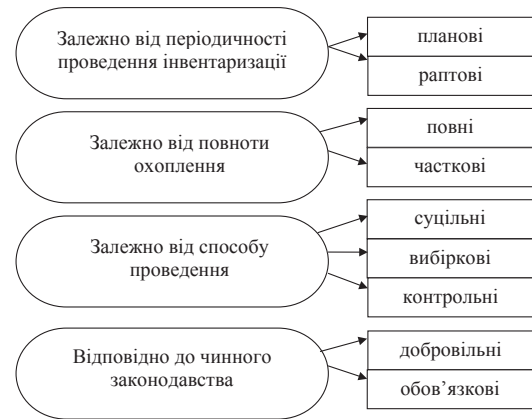

Рис. 3. Сутність і зміст інвентаризації

Н.І. Дорош під інвентаризацією розуміє метод контролю фактичної наявності та стану підконтрольних об'єктів і використовується для контролю достовірності даних бухгалтерського обліку і звітності підприємства [7, с. 86-88].

Інвентаризацію на сільськогосподарських підприємствах здійснюють з урахуванням принципів, які базуються на основі вимог, завдяки яким процес набуває цілеспрямованого та організованого характеру (таблиця 1).

В аграрних підприємствах обов'язково проводять інвентаризацію відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність» та Інструкції по інвентаризації основних засобів, нематеріальних активів, товарно-матеріальних цінностей, грошових коштів і документів та розрахунків.

Види інвентаризацій, що можуть проводитися в аграрних підприємствах, представлено на рисунку 3.

Планові інвентаризації охоплюють та передбачають строки, які попередньо затверджуються, а підготовка до яких передбачає в проведенні комплексу підготовчих робіт з групування, розміщення матеріальних цінностей у порядку, зручному для підрахунку, вимірювання та зважування.

Раптові інвентаризації розпочинаються з виконання підготовчої роботи в присутності інвентаризаційної комісії. Підготовча робота полягає у завершенні опрацювання документів щодо руху цінностей, визначення їх залишків на початок інвентаризації.

Принципи, які використовують науковці при дослідженні інвентаризації

Таблиця 1

Принципи	безперервність	гласність	економічність	ефективність	зіставність	визначеність	матеріальна відповідальність	юридична правомочність результатів	нейтральність	об'єктивність	оперативність	плановість	повнота	своєчасність
Науковці														
С.В. Бардаш	+	+	+	+	+	+	+	+		+	+	+		+
А.А. Вишневецький							+						+	+
Т.В. Давидюк	+	+	+	+	+	+	+	+		+	+	+		+
В.Н. Лемеш		+	+		+	+	+	+	+		+	+		+
С.В. Сук	+	+	+	+	+	+	+	+		+				+

Джерело: побудовано за даними [8, с. 279-281]

Повні інвентаризації охоплюють всі об'єкти обліку на підприємстві та проводиться в установлені строки, як правило, один раз на рік перед складанням річної фінансової звітності і має на меті забезпечити реальність відображення даних. Може проводитися на вимогу фінансових чи слідчих органів при ревізії фінансово-господарської діяльності.

Часткові інвентаризації передбачають проведення перевірки інвентаризація, які охоплюють лише один вид засобів, коштів (матеріальних цінностей, основних засобів, господарського інвентарю, каси, незавершеного виробництва тощо). Часткові інвентаризації проводяться для забезпечення точності звітних даних, посилення заходів по збереженню майна, для попередження втрат і зміцнення фінансової дисципліни. Вона проводиться декілька разів протягом року.

Суцільні інвентаризації проводить інвентаризаційна комісія суцільним методом, а вибіркові інвентаризації – вибірковим методом.

Контрольні інвентаризації – прийоми фактичного контролю, що застосовуються при перевірці достовірності даних про обсяги виконаних робіт, наданих послуг. Вона проводиться в період повної, суцільної інвентаризації цінностей або відразу після її закінчення і, як правило, повинна охоплювати не менше 10% від загальної кількості назв (бажано найбільш цінних), внесених до опису.

Проведення інвентаризації є обов'язковим:

а) при передачі майна державного підприємства в оренду, приватизації майна державного підприємства, перетворенні державного підприємства в акціонерне товариство, а також в інших випадках, передбачених законодавством;

б) перед складанням річної бухгалтерської звітності, крім майна, цінностей, коштів і зобов'язань, інвентаризація яких проводилася не раніше 1 жовтня звітного року. Інвентаризація будівель, споруд та інших нерухомих об'єктів основних фондів може проводитися один раз у три роки, а бібліотечних фондів – за рішенням керівника підприємства один раз на п'ять років або щорічно з охопленням інвентаризацією не менше 20% одиниць бібліотечного фонду з обов'язковим завершенням розпочатої інвентаризації цього майна в структурному підрозділі (у матеріально відповідальній особі) протягом тридцяти днів;

в) при зміні матеріально відповідальних осіб (на день прийому-передачі справ);

г) при встановленні фактів крадіжок або зловживань, псування

цінностей (на день встановлення таких фактів);

д) за судовим рішенням або на підставі належним чином оформленого документа органу, який відповідно до закону має право вимагати проведення такої інвентаризації;

е) у разі техногенних аварій, пожежі чи стихійного лиха (на день після закінчення явищ);

є) у разі ліквідації підприємства.

Добровільні інвентаризації – проводиться за вимогою керівника підприємства чи якщо виникає необхідність [6, с. 88].

Наказом керівника по підприємству визначається проведення інвентаризації, шляхом призначення кваліфікованих фахівців. Робота кваліфікованих фахівців при проведенні інвентаризації передбачає її поетапний розподіл, представлений на рис. 4.

Кваліфіковані фахівці у аграрних підприємствах представлені інвентаризаційною комісією, завдання якої спрямовані на [1]:

- інвентаризацію майна, товарно-матеріальних цінностей, коштів, цінних паперів та інших грошових документів і незавершеного виробництва у місцях зберігання та виробництва;

- визначення результатів інвентаризації і розробки пропозиції щодо зарахування нестач і надлишків за пересортицею, а також внесення пропозицій з питань упорядкування приймання, зберігання і відпуску товарно-матеріальних цінностей, поліпшенню обліку та контролю за їх зберіганням;

- оформлення протоколу із зазначенням у ньому стану складського господарства, результатів інвентаризації і висновків щодо них, пропозицій про зарахування нестач та лишків за пересортицею, списання нестач у межах норм природних втрат, а також понаднормових нестач і втрат від псування цінностей із зазначенням вжитих заходів щодо запобігання таким втратам і нестачам [2, с. 344-346].

Найбільш поширеними у практиці методами проведення інвентаризації є такі [6, с. 55-57]:

1) метод безперервної (перманентної) інвентаризації, базується на безперервному проведенні її протягом усього року. Для її проведення необхідно визначити номенклатуру активів та пасиву підприємства, з тим щоб протягом року всі цінності були проінвентаризовані. Це дає змогу не тільки здійснювати систематичний контроль за наявністю, зберіганням і використанням цінностей на складах, а й виявляти недоліки та помилки в їх аналітичному (кількісному) обліку;

2) книжний метод інвентаризації базується на проведенні інвентаризації цінностей на складах передбачає застосування спеціальних книг, побудованих за принципом оборотних відомостей, де друкарським способом зазначено орієнтовну (сталу) номенклатуру цінностей;

3) партійні та книжні картки, за якого члени комісії добирають цінності у порядку, зручному для перевірки, і водночас комісія заповнює на ці цінності інвентарні ярлики та документи.

Л. Гуйда зазначає, що для ефективного проведення інвентаризація потребує поділу на етапи, що включають [9, с. 12-16]:

1) організаційно-підготовчий етап, який передбачає ознайомлення з завданнями і метою проведення інвентаризації, об'єктами інвентаризації, методикою проведення, правами, обов'язками, відповідальністю членів комісії та порядком документального оформлення;

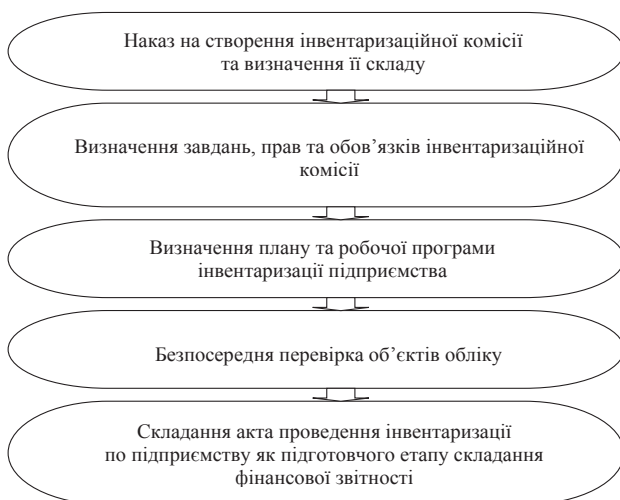

Рис. 4. Етапи проведення інвентаризації в аграрних підприємствах

2) технологічно-документальний етап, пов'язаний з безпосередньою перевіркою наявності та стану матеріальних активів;

3) порівняльно-аналітичний етап передбачає перегляд отриманих результатів працівниками бухгалтерії у результаті перевірки даних та порівняння їх з фактичними. Результати інвентаризації відображають і формі протоколу;

4) підсумковий етап визначає порядок та строки розгляду та затвердження протоколу інвентаризаційної комісії.

За допомогою інвентаризаційного процесу та поділу його на етапи, виявляються помилки, що мають місце при заповненні первинних документів та при здійсненні самого облікового відображення. Значний вплив на ці помилки має саме періодичність та своєчасність здійснення інвентаризації, а також визначення безвідповідальності матеріально-відповідальних осіб чи інших працівників.

Періодичність проведення інвентаризації у аграрних підприємствах здійснюється відповідно до особливостей, визначених Міністерством аграрної політики України від 04.12.2003 № 37-27-12/14023, підприємствам агропромислового виробництва.

Проведення інвентаризації у аграрних підприємствах має такі особливості [10, с. 4-9]:

1) природно-географічні умови ведення господарської діяльності;

2) спеціалізація підприємства;

3) наявність ризиків у веденні господарської діяльності;

4) нормативи та закони галузевих міністерств та відомств;

5) аналіз ринку та конкурентів;

6) визначення потенційних клієнтів та інвесторів.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, для ефективного проведення інвентаризації в аграрних підприємствах необхідне дотримання чинного законодавства. Дотримання термінів проведення

інвентаризації дозволяє вчасно і швидко вирішити багато проблем у діяльності аграрних підприємств, що забезпечить отримання повної, достовірної та неупередженої інформації про наявність і стан активів, власного капіталу та зобов'язань. Проведення інвентаризації надасть можливість контролю з боку власника за наявністю і станом переданого в оренду чи безоплатне користування майна тощо.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Інструкція по інвентаризації основних засобів, нематеріальних активів, товарно-матеріальних цінностей, грошових коштів і документів та розрахунків : Наказ від 11 серпня 1994 р., № 69 / Міністерство фінансів України. – Офіц. вид. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
2. Бутинець Ф.Ф. Теорія бухгалтерського обліку : підручник. Вид. 2-ге, доп. і перероб. / Ф.Ф. Бутинець. – Житомир : ЖІТІ, 2012. – С. 345.
3. Контроль у системі інноваційного менеджменту підприємства : [монографія] / Є.В. Мних, С.В. Бардаш, О.А. Шевчук та ін. ; за ред. Є.В. Мниха. – К. : Київ. Нац. торг.-екон. ун-т, 2011. – 452 с.
4. Калюга Є.В. Фінансово-господарський контроль у системі управління : [монографія] / Є.В. Калюга. – К. : Ельга, Ніка-Центр, 2002. – 360 с.
5. Бадюк А. Методи податкового контролю (аудиту) / А. Бадюк // Бухгалтерський облік і аудит. – 2003. – № 9. – 56 с.
6. Бухгалтерський фінансовий облік : підручник для студентів спеціальності «Облік і аудит вищих навчальних закладів» / За редакцією проф. Ф.Ф. Бутинця. – 4-те вид., доп. і перероб. – Житомир : ПП «Рута», 2002. – 688 с.
7. Мельничук О.А. Інвентаризація як методичний прийом внутрішнього аудиту / О.А. Мельничук // Економіка АПК. – 2003. – № 11. – 135 с.
8. Кузьмін Дм.Л. Інвентаризація на підприємстві: принципи, процес, технологія / Дм.Л. Кузьмін // Міжнародний збірник наукових праць. – 2012. – № 12. – С. 271-290.
9. Гуйда Л. Інвентаризація товарно-матеріальних цінностей і незавершеного виробництва / Л. Гуйда // Дебет-Кредит. – 2000. – № 50. – С. 12-16.
10. Музиченко А.О. Особливості проведення інвентаризації в сільськогосподарських підприємствах / А.О. Музиченко, І.О. Музиченко // Ефективна економіка. – 2013. – № 5. – С. 4-9.